

JAARREKENING 2016

HAS Hogeschool

26 Juni 2017

Inhoudsopgave

Geconsolideerde jaarrekening

Bedrijfsgegevens	5
Balans per 31-12-2016	7
Staat van baten en lasten 2016	9
Kasstroomoverzicht	11
Grondslagen voor de jaarrekening	13
Toelichting op de geconsolideerde balans	17
Toelichting op de geconsolideerde staat van baten en lasten 2016	23
Analyse van het resultaat	29
Overzicht verbonden partijen	31

Bijlages

1. FSR overzicht 2016	33
2. Model G 2016	35
3. Bezoldiging bestuurders en toezichthouders	37

Enkelvoudige jaarrekening

Balans HAS Hogeschool per 31-12-2016	39
Staat van baten en lasten 2016 HAS Hogeschool	41

Overige gegevens

Voorstel tot bestemming van het resultaat	45
Gebeurtenissen na balansdatum	47
Goedkeuring door Bestuur en Raad van Toezicht	49
Controleverklaring	51

Bedrijfsgegevens

Gegevens over de rechtspersoon

Naam : Stichting HAS Hogeschool
Adres : Onderwijsboulevard 221
Vestigingsplaats : 5223 DE 's-Hertogenbosch
Postadres : Postbus 90108, 5200 MA 's-Hertogenbosch
BRINnummer : 21CW
Telefoonnr. : 088-8903600
E-mailadres : has@has.nl
Internetsite : www.hashogeschool.nl
Bevoegd gezag nr. : 40205
Naam contactpersoon : L.G.M. van der Pol
Telnr. contactpersoon : 088-8903620
E-mailadres contactpersoon : L.vdpol@has.nl
Kamer van Koophandel nummer : 41084408

Gegevens over de geconsolideerde rechtspersoon

Naam : Stichting HAS Kennis Transfer & Bedrijfsopleidingen
Adres : Onderwijsboulevard 221
Vestigingsplaats : 5223 DE 's-Hertogenbosch
Postadres : Postbus 90108, 5200 MA 's-Hertogenbosch
Telefoon : 088-8903637
E-mailadres : Haskennistransfer@has.nl
Internetsite : www.haskennistransfer.nl
Naam contactpersoon : L.G.M. van der Pol
Telnr contactpersoon : 088-8903620
E-mailadres contactpersoon : L.vdpol@has.nl
Kamer van Koophandel nummer : 41086191

Bestuurder van beide rechtspersonen:

Drs. D.J. Pouwels, voorzitter van het College van Bestuur
Ir. J.C.A.M. Denissen, lid van het College van Bestuur
Drs. L.G.M. Chermin, lid van het College van Bestuur

Geconsolideerde balans HAS Hogeschool per 31 december 2016

(Bedragen x € 1.000, balans na resultaatbestemming)

		31-12-2016	31-12-2015
	Vaste activa		
1.2	Materiële vaste activa	25.808	24.210
1.3	Financiële vaste activa	0	75
	<u>Totaal vaste activa</u>	<u>25.808</u>	<u>24.285</u>
	Vlottende activa		
1.5	Vorderingen	5.944	5.676
1.7	Liquide middelen	99	3.450
	<u>Totaal vlottende activa</u>	<u>6.043</u>	<u>9.126</u>
	<u>Totaal Activa</u>	<u>31.851</u>	<u>33.411</u>
2.1	Eigen vermogen	8.139	9.540
2.2	Voorzieningen	1.264	1.939
2.3	Langlopende schulden	8.565	9.294
2.4	Kortlopende schulden	13.883	12.638
	<u>Totaal Passiva</u>	<u>31.851</u>	<u>33.411</u>

Geconsolideerde staat van baten en lasten Has Hogeschool 2016

(Bedragen x € 1.000)

	Werkelijk 2016	Begroot 2016	Werkelijk 2015
3. Baten			
3.1 Rijksbijdragen	28.656	28.607	27.205
3.2 Overige overheidsbijdragen en subsidies	2.196	2.453	1.936
3.3 Collegegelden	5.874	5.784	5.325
3.4 Baten werken in opdracht van derden	4.235	5.300	3.810
3.5 Overige baten	1.113	269	351
7. Bijzondere baten	343	0	0
	<u>42.417</u>	<u>42.413</u>	<u>38.627</u>
4. Lasten			
4.1 Personeelslasten	31.220	31.847	29.093
4.2 Afschrijvingen	1.897	2.005	1.936
4.3 Huisvestingslasten	2.688	2.614	2.263
4.4 Overige lasten	7.707	5.298	5.395
5. Financiële baten en lasten	306	337	247
	<u>43.818</u>	<u>42.101</u>	<u>38.934</u>
Totaal resultaat	<u>-1.401</u>	<u>312</u>	<u>-307</u>

Kasstroomoverzicht

(Bedragen x € 1.000)

	2016	2015
<u>Kasstroom uit operationele activiteiten</u>		
Resultaat	-1.401	-307
Aanpassingen voor:		
- Afschrijvingen	1.554	1.936
- Mutaties voorzieningen	-674	-600
	<u>880</u>	<u>1.336</u>
Veranderingen in vlottende middelen:		
- Voorraden	0	0
- Vorderingen	-268	-2.607
- Kortlopende schulden	1.245	1.896
	<u>977</u>	<u>-711</u>
Totaal kasstroom uit operationele activiteiten	<u>456</u>	<u>318</u>
<u>Kasstroom uit investeringsactiviteiten</u>		
Investerings in materiële vaste activa	-3.153	-2.999
Desinvesteringen in materiële vaste activa	0	0
Financiële vaste activa	75	0
Totaal kasstroom uit investeringsactiviteiten	<u>-3.078</u>	<u>-2.999</u>
<u>Kasstroom uit financieringsactiviteiten</u>		
Aflossing langlopende schulden	-729	-612
Nieuw opgenomen leningen	0	6.000
Totaal kasstroom uit financieringsactiviteiten	<u>-729</u>	<u>5.388</u>
Mutatie liquide middelen	<u><u>-3.351</u></u>	<u><u>2.707</u></u>
Beginstand liquide middelen	3.450	743
Mutatie	<u>-3.351</u>	<u>2.707</u>
Eindstand liquide middelen	<u><u>99</u></u>	<u><u>3.450</u></u>

Grondslagen voor de jaarrekening

Waardering van activa en passiva

Alle activa en passiva zijn gewaardeerd tegen nominale waarde, tenzij hieronder anders is vermeld.

Consolidatie

In dit verslag is Stichting HAS KennisTransfer & Bedrijfsopleidingen volledig geconsolideerd. Voor de enkelvoudige balans en exploitatierekening van HAS Hogeschool zijn dezelfde waarderingsgrondslagen gehanteerd als voor de geconsolideerde jaarrekening.

Materiële vaste activa

De materiële vaste activa zijn gewaardeerd tegen verkrijgingprijs, verminderd met de afschrijving op basis van economische levensduur.

Onder de materiële vaste activa vallen de onderstaande posten:

1. Gebouwen

De gebouwen betreffen de opstallen aan de Onderwijsboulevard.
Afschrijving op het pand geschiedt in 30 jaar.

2. Schooltuincomplex

Dit complex wordt afgeschreven in 15 jaar.

3. Terreinen

Hiermee bedoelen we het terrein aan de Onderwijsboulevard.
Op de terreinen wordt niet afgeschreven.

4. Inventaris en apparatuur

Deze post is gewaardeerd tegen verkrijgingprijs, verminderd met de afschrijving op basis van de verwachte economische levensduur. Het betreft hierbij inventaris-goederen waarvan de aanschaffingsprijs boven € 1.000 ligt.

Voor de afschrijving van inventaris worden verschillende afschrijvingstermijnen aangehouden afhankelijk van de verwachte economische levensduur van het inventaris-goed. De volgende afschrijvingstermijnen worden aangehouden:

- Computerapparatuur en a.v. middelen	: 3 tot 5 jaar
- Software	: 4 jaar
- Algemene inventaris en meubilair	: 5 tot 20 jaar
- Inventaris en inrichting laboratoria	: 5 tot 12 jaar

Financiële vaste activa

De financiële vaste activa zijn opgenomen tegen verkrijgingprijs.

Vorderingen en liquide middelen

De vorderingen en liquide middelen zijn opgenomen tegen nominale waarde.

De liquide middelen zijn de reguliere courantrekeningen bij banken.

Kredietfaciliteit

Bij de huisbankier is een kredietfaciliteit afgesproken van € 2.000.000.

Eigen vermogen

In het eigen vermogen is het resultaat over 2016 verwerkt.

Het eigen vermogen bestaat uit een algemene reserve en een bestemmingsreserve privaat, zijnde de algemene reserve van Stichting HAS Kennis Transfer & Bedrijfsopleidingen.

Voorzieningen

De voorzieningen zijn onderverdeeld in 2 categorieën:

1. Personeelsvoorzieningen

Hierin zijn opgenomen:

- Voorziening inzake uitkeringen voor jubilea, deze voorziening is opgenomen tegen contante waarde met een rente voet van 4%;
- Voorziening voor wachtgeldverplichtingen, deze voorziening is opgenomen tegen nominale waarde;

2. Overige voorzieningen

Hierin is opgenomen:

- Voorziening groot onderhoud: Jaarlijks wordt een bedrag gedoteerd aan de voorziening groot onderhoud op basis van het meerjarenonderhoudsplan. De werkelijke kosten worden jaarlijks ten lasten van de voorziening gebracht.

Pensioenverplichtingen

Voor HAS Hogeschool geldt dat de pensioenverplichtingen worden gefinancierd door afdrachten aan het bedrijfstakpensioenfonds ABP. Voor HAS KennisTransfer & Bedrijfsopleidingen geldt dat de pensioenverplichtingen worden afgedragen aan een bedrijfspensioenverzekeraar, te weten Delta Lloyd. Voor beide geldt dat de pensioenverplichtingen worden gewaardeerd volgens de "verplichting aan de pensioenuitvoerder benadering", In deze benadering wordt de aan de pensioenuitvoerder te betalen premies als last in de staat van baten en lasten verantwoord.

Kortlopende schulden

Onder de kortlopende schulden zijn de volgende posten opgenomen:

1. De aflossingsverplichtingen voor het komende jaar met betrekking tot de langlopende leningen.
2. De vooruit ontvangen termijnen OHW, dit betreft het saldo van kosten en vooruit ontvangen bedragen inzake onderhanden projecten bij voornamelijk HAS Kennis Transfer & Bedrijfsopleidingen.
3. De vooruit ontvangen subsidies EZ, dit betreffen vooruit ontvangen bedragen met betrekking tot nog niet (volledig) uitgevoerde projecten bij HAS Hogeschool. De in deze projecten reeds geïnvesteerde kosten zijn opgenomen in de exploitatierekening.

Projectadministratie

Voor nagenoeg alle uitgevoerde projecten wordt voor wat betreft de inzet van uren gebruik gemaakt van het systeem URS (Uren Registratie Systeem). In dit systeem worden alle gerealiseerde uren door alle medewerkers die werken op projecten geregistreerd. Voor een groot deel van de projecten worden de personele kosten aan de projecten toegerekend op basis van de uren per project per medewerker.

De voor de berekening van de personele kosten gehanteerde uurtarieven zijn ontleend aan de 'Tabel Integrale loonkosten per salarisschaal in 2016' volgens handleiding Overheidstarieven 2016. Hierbij is het gemiddelde tarief gehanteerd dat geldt voor de schalen 3 t/m 9, 10 t/m 12 en groter dan 12.

In afwijking van de handleiding overheidstarieven 2016 zijn de tarieven voor 2016 gehandhaafd op het niveau van 2015. De daling van de overheidstarieven in 2016 is veroorzaakt als gevolg van een lager aantal feestdagen en vakantiedagen. Hiervan is in de HBO CAO geen sprake. Daarom is in landelijk overleg besloten de tarieven voor 2016 te handhaven op het niveau van 2015. De afwijking is voor twee tariefgroepen € 1,00 per uur.

Bepaling van het exploitatiesaldo

Alle baten en lasten zijn gebaseerd op het toerekeningbeginsel en het realisatiebeginsel.

Zoals in de toelichting op de exploitatierekening wordt vermeld sluiten de rijksbijdragen aan bij het jaaroverzicht 2016, dat ontvangen is van het ministerie.

De overige subsidies EZ, post 3.1.2., en de overige overheidsbijdragen, post 3.2.2. betreffen de middelen besteed aan de uitvoering van diverse projecten. Zie de projectspecificaties als bijlagen in deze jaarrekening.

Post 3.4 Baten werken in opdracht van derden betreft de projecten in het verslagjaar van Stichting HAS kennis Transfer & Bedrijfsopleidingen en de besteding van overige subsidies in HAS Hogeschool projecten.

Rapporteringvaluta

Deze jaarrekening is opgesteld in euro's.

Richtlijnen

De jaarrekening is opgesteld overeenkomstig RJ 660 Onderwijsinstellingen.

Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de indirecte methode.

Schattingswijziging

In 2016 is er een nieuw meerjarenonderhoudsplan opgesteld. Aan de hand van dit onderhoudsplan is een schatting gemaakt van de nieuwe stand van de voorziening per 31-12-2016. Dit resulteert in een vrijval van de voorziening ad € 893.253 ten gunste van het resultaat.

Toelichting op de geconsolideerde balans

(Bedragen x € 1.000)

1. Activa

Materiële vaste activa

1.2 Materiële vaste activa

	1.2.1.1 Gebouwen	In uitvoering en vooruit- betaling gebouwen	1.2.1.2 Terreinen	1.2.2.1 Inventaris HAS	In uitvoering en vooruit- betaling inventaris	1.2.2.2 Inventaris HKT	Totaal
Aanschafprijs t/m 2015	27.501	2.111	1.147	14.063	388	333	45.543
Cumulatieve afschr. tm 2015	11.217	0	0	9.807	0	309	21.333
Boekwaarde per 1-1-2016	16.284	2.111	1.147	4.256	388	24	24.210
Investerings in 2016	0	2.208	2.287	1.157	431	0	6.083
Desinvesteringen in 2016	2.288	0	0	0	643	0	2.931
Afschrijvingen in 2016	625	0	0	920	0	9	1.554
	13.371	4.319	3.434	4.493	176	15	25.808
Aanschafprijs 31-12-2016	25.213	4.319	3.434	15.220	176	333	48.695
Cumulatieve afschr t/m 2016	11.842	0	0	10.727	0	318	22.887
Boekwaarde per 31-12-2016	13.371	4.319	3.434	4.493	176	15	25.808

Onder de post "in uitvoering en vooruitbetaling gebouwen" staat een bedrag opgenomen voor het project Huisvesting Fit For Use. De verwachting is dat dit project in 2017 wordt afgerond.

Onder de post "in uitvoering en vooruitbetaling inventaris" is een bedrag opgenomen onder des-Investerings. Dit zijn de projecten die eind 2016 zijn geactiveerd en dit bedrag is daarom ook opgenomen bij investeringen onder categorie 1.2.2.1 Inventaris HAS.

Onder de categorie "Afschrijvingen 2016" is ook de correctie afschrijving opgenomen van € 343.000, de toelichting op deze wijziging is opgenomen op pagina 29.

1.3 Financiële vaste activa

1.3.2 Deelneming BPOC

Financiële vaste activa

Boekwaarde 1-1-2016	Investerings en verstrekte leningen	Desinvest- eringen en afgeloste leningen	Resultaat deelneming	Boekwaarde 31-12-2016
75	0	75	0	0
75	0	75	0	0

De certificaten die Stichting HAS Opleidingen bezat in BPOC zijn in 2016 overgedragen naar Stichting HAS Eco Systemen. Hiervoor vervalt het belang van Stichting HAS Opleidingen en ontstaat er een vordering van Stichting HAS Opleidingen op Stichting HAS Eco Systemen. Deze vordering is opgenomen onder categorie 1.5.8.

	31-12-2016	31-12-2015
1.5 Vorderingen		
1.5.1 Debiteuren	711	824
1.5.2 Vorderingen EZ	0	0
1.5.3 Groepsmaatschappijen	0	152
1.5.5 Collegegelden	1.824	1.560
1.5.7 Overige vorderingen	385	361
1.5.8 Overlopende activa	3.116	2.926
1.5.9 Af: voorziening voor oninbaarheid	-92	-147
<u>Vorderingen</u>	<u>5.944</u>	<u>5.676</u>

Uitsplitsing vorderingen:

1.5.7.1 Personeel	0	0
1.5.7.2 Overige	385	361
<u>Overige vorderingen</u>	<u>385</u>	<u>361</u>

1.5.8.1 Vooruitbetaalde kosten	2.771	2.416
1.5.8.2 Verstrekte voorschotten	10	5
1.5.8.3 Overige overlopende activa	335	505
<u>Overlopende activa</u>	<u>3.116</u>	<u>2.926</u>

Onder post 1.5.8.1 is een bedrag van ruim € 2,5 miljoen opgenomen. Dit bedrag is nog te ontvangen van de Provincie Limburg en Regio Noord Limburg voor de exploitatie van onze vestiging in Venlo. Ten tijde van het opstellen van de jaarrekening zijn omtrent deze vordering door de Provincie Limburg en de Regio Noord Limburg nog geen formele toezegging gedaan en is de vordering nog onderdeel van de nog te maken afspraken over de periode 1 augustus 2016 tot en met 1 augustus 2023. Begin 2017 is er wel een intentieovereenkomst hiervoor getekend.

1.5.9.1 Stand per 1-1	147	231
1.5.9.2 Onttrekking	56	-119
1.5.9.3 Dotatie	1	35
<u>Af: Voorzieningen wegens oninbaarheid</u>	<u>92</u>	<u>147</u>

1.7 Liquide middelen		
1.7.1 Kasmiddelen	0	1
1.7.2 Tegoeden op bank- en girorekeningen	99	3.449
<u>Liquide middelen</u>	<u>99</u>	<u>3.450</u>

2. Passiva

2.1 Eigen vermogen

	Stand per 1-1-2016	Resultaat 2016	Overige mutaties	Stand per 31-12-2016
2.1.1 Algemene Reserve	9.973	-710	0	9.263
2.1.3 Bestemmings reserve privaat	-433	-691	0	-1.124
<u>Eigen Vermogen</u>	9.540	-1.401	0	8.139

2.2 Voorzieningen

	Stand per 1-1-2016	Dotaties in 2016	Onttrekkingen/ vrijval in 2016	Stand per 31-12-2016	Kortlopend deel < 1 jaar	Langlopend deel > 1jaar
2.2.1 Personeelsvoorzieningen	962	110	208	864	128	736
2.2.3 Onderhoudsvoorziening	977	316	893	400	357	43
<u>Voorzieningen</u>	1.939	426	1.101	1.264	485	779

2.3 Langlopende schulden

	Stand per 1-1-2016	Aangegane leningen in 2016	Aflossingen in 2016	Stand per 31-12-2016	Looptijd > 5 jaar	Rentevoet
2.3.3 Rabobank 's Hertogenbosch	1.090	0	123	967	350	5,15
2.3.3 Rabobank 's Hertogenbosch	985	0	142	843	134	4,72
2.3.3 Rabobank 's Hertogenbosch	1.853	0	80	1.773	1.373	3,45
2.3.3 Rabobank 's Hertogenbosch	3.978	0	267	3.711	2.377	3,00
2.3.3 Rabobank 's Hertogenbosch	2.000	0	0	2.000	1.083	3.00
	9.906	0	612	9.294		
Aflossingsverplichting in t+1	612			729		
<u>Totaal langlopende schulden</u>	9.294			8.565		

Voor de langlopende leningen zijn de volgende zaken als zekerheid gesteld:

- Een bankhypotheek van € 13.000.000 voor Onderwijsboulevard 219 en 221 te 's-Hertogenbosch;
- Verpanding van huidige en toekomstige inventaris exclusief informatica;
- Een solvabiliteitseis van tenminste 30%.

		31-12-2016	31-12-2015
2.4	Kortlopende schulden		
2.4.1	Kredietinstellingen	1.114	612
2.4.2	Vooruitontvangen termijnen Onderhanden Werk	-8	30
2.4.3	Crediteuren	1.273	1.455
2.4.5	Schulden aan groepsmaatschappijen	0	0
2.4.7	Belastingen en premies sociale verzekeringen	73	121
2.4.8	Schulden ter zake pensioenen	304	298
2.4.9	Overige kortlopende schulden	1.411	772
2.4.10	Overlopende passiva	9.716	9.350
	<u>Kortlopende schulden</u>	<u>13.883</u>	<u>12.638</u>

Uitsplitsing kortlopende schulden:

2.4.7.1	Loonheffing	8	7
2.4.7.2	Omzetbelasting	65	114
	<u>Belastingen en premies sociale verzekeringen</u>	<u>73</u>	<u>121</u>
2.4.9.1	Werk door derden	0	0
2.4.9.2	Overige	1.411	772
	<u>Overige kortlopende schulden</u>	<u>1.411</u>	<u>772</u>
2.4.10.1	Vooruitontvangen college- en les gelden	4.491	3.950
2.4.10.2	Vooruitontvangen subsidies EZ geoormerkt	4.140	4.110
2.4.10.5	Reservering vakantietoelage	1.080	974
2.4.10.8	Overige	5	316
	<u>Overlopende passiva</u>	<u>9.716</u>	<u>9.350</u>

In 2015 is onder de post 2.4.10.8 is het resterende voorschot van EZ opgenomen. De toelichting op dit voorschot is opgenomen op pagina 21 "Niet uit de balans blijvende verplichtingen". Voor 2017 is er geen resterend voorschot EZ meer beschikbaar. Vandaar dat er in 2016 geen overlopend bedrag meer is.

Niet uit balans blijvende verplichtingen

Helicon

Aan Helicon is eind 2007 een stuk grond in erfpacht gegeven ten behoeve van realisatie van nieuwbouw van een schoolgebouw en aanverwante ruimte.

Leasecontracten

Per ultimo balansdatum zijn er leasecontracten afgesloten voor 11 personenauto's met een totale fiscale waarde van € 331.548. Er zijn 7 leasecontracten met een looptijd van 4 jaar, één met een looptijd van 6 jaar, één met een looptijd van 4 jaar en 4 maanden, één met een looptijd van 3 jaar en 6 maanden en één met een looptijd van 3 jaar en 3 maanden. De totale leaselast, exclusief btw, per jaar is € 96.998. In 2016 is er één leasecontract opgezegd waarvoor een nieuw contract is afgesloten.

Huur Hooge Donken

Vanaf 1 augustus 2013 huurt HAS Hogeschool een deel van het gebouw Hooge Donken te 's-Hertogenbosch. Dit is wegens ruimtegebrek als gevolg van de groei. Er is een huurovereenkomst afgesloten met een looptijd van 5 jaar. De gemiddelde jaar huur is € 213.272.

Huur contract HAS Venlo

In oktober 2012 is een huurovereenkomst aangegaan voor de huur van een pand in Venlo. Dit voor de nieuwe vestiging van de HAS in Venlo die in september 2013 van start is gegaan. Het huurcontract loopt van 1 maart 2013 tot en met 31 augustus 2023. Er is een opzegtermijn van 12 maanden. De huurprijs op jaarbasis per 1-1-2016 bedraagt € 281.837.

Voorschot EZ

Als gevolg van de groei van de HAS heeft het Ministerie van EZ in 2010 een faciliteit toegekend van € 2.000.000 (zie post 2.4.10.8 in de balans en 3.1.2.2 in de staat van baten en lasten). EZ heeft aangegeven dat de HAS deze faciliteit in 2012 tot en met 2016 mag inzetten als aanvulling op de rijksbijdrage als dekking op het tekort als gevolg van de groei en het t-2 effect.

Dit wordt door de HAS als volgt ingezet:

2012: € 440.000, 2013: € 507.000, 2014: € 400.000, 2015: € 343.000, 2016: € 310.000.

Hieronder worden de ingeschreven en bekostigde studentaantallen vanaf 2011 weergegeven waardoor de groei van de studenten zichtbaar is:

Jaar	Ingeschreven per 1 oktober	Bekostigd in rijksbijdrage
2011	2.082	1.536
2012	2.323	1.754
2013	2.586	1.904
2014	2.798	2.076
2015	3.042	2.285
2016	3.352	2.454
2017	<i>Nog niet bekend</i>	2.610

Indien er een structurele daling van de studentenaantallen van 5% wordt waargenomen wordt deze faciliteit gecorrigeerd op de rijksbijdrage vanaf dat moment.

Brightbox

Op 1 oktober 2014 is de HAS een samenwerkingsovereenkomst aangegaan met Phillips en Botany voor het ontwikkelen en exploiteren van een Completely Controlled Growing System onder de naam Brightbox. De maximale bijdrage van HAS hiervoor is € 366.000 exclusief btw. De bijdrage wordt verspreid over de periode van 2015 tm 2019. In 2017 is de meerjaren exploitatie begroting herzien wat heeft geleid tot een toename van de kosten met € 230.000. Ten aanzien van de toerekening van deze extra kosten over de 3 partijen dienen nog afspraken gemaakt te worden.

Den Deel

Op 1 januari 2016 is er een gebruikersovereenkomst aangegaan met NCB onroerend Goed BV voor de huur van "Den Deel", dit is de bedrijfsruimte die gebouwd is tussen het gebouw Agri-FoodPlaza (Onderwijsboulevard 223) en de Has Hogeschool (Onderwijsboulevard 221). De gebruikersovereenkomst is aangegaan voor 1 jaar, tot en met 31 december 2016 en wordt automatisch verlengd met telkens 1 jaar. Er is een opzegtermijn van 3 maanden. De gebruikersvergoeding is op jaarbasis € 110.600.

Overige contracten

Voor de inkoop van energie participeert HAS Hogeschool in een inkoopcollectief van de Bossche Energie Coalitie (BEC). Hierbij is de energie contractueel ingekocht van 2016 t/m 2020.

Voor het schoonmaakonderhoud is per 1 september 2012 een contract afgesloten met ABC Uden voor de duur van 3 jaar, het contract is verlengd met 1 jaar en zou eindigen op 1 september 2016. Begin 2016 is het contract opnieuw voor 1 jaar verlengd waardoor het nu eindigt op 1-9-2017.

Zij-instromers HAS

Op 30 maart 2017 heeft HAS-Hogeschool een voorgenomen besluit ten aanzien van het terugvorderen van bekostiging ontvangen. Deze vordering heeft betrekking op de problematiek rondom de zij-instroom. Inhoudelijk is dit traject met de inspectie vrijwel geheel afgesloten. De financiële afwikkeling komt pas nu aan de orde. Bovengenoemde voorlopige vordering is nog niet definitief. Tegen het definitieve besluit zal door de Hogeschool beroep worden ingesteld. De vordering betreft een bedrag van € 2.851.359.

Project Huisvesting Fit For Use

De verwachting is dat het project Fit For Use in het voorjaar van 2017 wordt afgerond. Met een viertal leveranciers hebben we per 31 december 2016 nog een investeringsverplichting open staan voor dit project van in totaal € 183.905.

Toelichting op de geconsolideerde staat van baten en lasten 2016

(Bedragen x € 1.000)

		Werkelijk 2016	Begroot 2016	Werkelijk 2015
	<u>BATEN</u>			
3.1	Rijksbijdragen			
3.1.1	Rijksbijdrage EZ	24.198	24.807	22.781
3.1.2	Overige subsidies EZ	4.458	3.800	4.423
	<u>Rijksbijdragen</u>	<u>28.656</u>	<u>28.607</u>	<u>27.204</u>
<i>De post overige subsidies EZ betreffen de bestedingen van diverse EZ subsidies gedurende kalenderjaar 2016. Zie voor een nadere toelichting het FSR overzicht en het G-Model op pagina 33 en 35.</i>				
Uitsplitsing overige subsidies EZ:				
3.1.2.1	Overige subsidies OCW	0	0	0
3.1.2.2	Overige subsidies EZ	4.458	3.800	4.423
	Overige subsidies EZ	4.458	3.800	4.423
<i>In de categorie overige subsidies EZ is in 2016 een bedrag opgenomen van € 310.000 als voorschot EZ. De toelichting hierop is opgenomen in de Niet uit de balans blijvende verplichtingen op pagina 21.</i>				
3.2	Overige overheidsbijdragen en subsidies			
3.2.2	Overige overheidsbijdragen	2.196	2.453	1.936
		<u>2.196</u>	<u>2.453</u>	<u>1.936</u>
3.3	Collegegelden			
3.3.3	Collegegelden HBO	5.874	5.784	5.325
		<u>5.874</u>	<u>5.784</u>	<u>5.325</u>

De collegegelden zijn opgenomen volgens het baten- en lastenstelsel. Dit betekent dat 8/12 van de collegegelden van studiejaar 2015/2016 en 4/12 van de collegegelden van studiejaar 2016/2017 hierboven zijn opgenomen. Restituties van collegegelden zijn reeds op bovenstaande bedragen in mindering gebracht.

De hoogte van de collegegelden is als volgt vastgesteld:

	<u>2015/2016</u>	<u>2016/2017</u>
Wettelijke collegegeld	€ 1.951	€ 1.984
Instellingscollegegeld	€ 6.600	€ 6.630

	Werkelijk 2016	Begroot 2016	Werkelijk 2015
3.4 Baten in opdracht van derden			
3.4.1 Contractonderwijs	1.612		1.456
3.4.2 Contractonderzoek	1.571		1.720
3.4.3 Overige baten werken in opdracht van derden	1.052		634
	4.235	5.300	3.810

De posten 3.4.1 en 3.4.2 betreffen de omzet van HAS Kennistransfer en vallen dus onder categorie 3.4.2.6 Bedrijven. In de overige baten werken in opdracht van derden zijn zowel de projecten van Has Kennistransfer als van Has Hogeschool opgenomen. In de post 3.4.2 zijn alle onderzoeksprojecten begroot, een deel daarvan is via de Center of Expertise projecten gerealiseerd en zijn daarom werkelijk opgenomen onder 3.1.2.

Uitsplitsing baten in opdracht van derden:

3.4.3.1 Inburgeringscontracten	0	0	0
3.4.3.2 Participatiebudget	0	0	0
3.4.3.3 Ov. baten in opdracht van derden	1.052	5.300	634
<u>Overige baten in opdr van derden</u>	<u>1.052</u>	<u>5.300</u>	<u>634</u>

3.5 Overige baten

3.5.1 <u>Verhuur</u>			
3.5.1.2 Overig verhuur	25	25	25
3.5.1.3 Erfpacht	27	27	27
	52	52	52
3.5.2 <u>Detachering personeel</u>			
3.5.2.2 Overige doorberekeningen personeel	84	91	166
	84	92	166
3.5.6 <u>Overige baten</u>			
3.5.6.1 Internationalisering	8	35	29
3.5.6.2 Faciliteiten	44	43	43
3.5.6.3 Vrijval voorzieningen	893	0	0
3.5.6.4 Diverse overige baten	32	47	61
<u>Overige baten</u>	977	125	133

	Werkelijk 2016	Begroot 2016	Werkelijk 2015
4.1 Personeelslasten			
4.1.1 Lonen en salarissen	28.955	29.644	26.751
4.1.2 Overige personele lasten	2.587	2.343	2.531
4.1.3 Af: Uitkeringen	-322	-140	-189
	31.220	31.847	29.093

Aantal fte:

Aantal fte HAS	370,70	373,34	355,17
Aantal fte HKT	35,83	38,48	34,48
Totaal aantal fte	406,53	411,82	389,65

De specificatie van de bezoldiging van de bestuurders en toezichthouders is opgenomen in bijlage 3 op pagina 37.

Uitsplitsing personeelslasten:

4.1.1.1 Bruto lonen en salarissen	23.444	23.896	21.588
4.1.1.2 Sociale lasten	2.910	2.902	2.587
4.1.1.3 Pensioenpremies	2.601	2.846	2.576
<u>Lonen en salarissen</u>	<u>28.955</u>	<u>29.644</u>	<u>26.751</u>
4.1.2.1 Dotaties personele voorzieningen	110	262	308
4.1.2.2 Personeel niet in loondienst	1.273	956	1.033
4.1.2.3 Overig	1.204	1.125	1.190
<u>Overige personele lasten</u>	<u>2.587</u>	<u>2.343</u>	<u>2.531</u>

4.2 Afschrijvingen

4.2.2 <u>Materiële vaste activa</u>			
4.2.2.1 Afschrijving huisvesting	968	1.035	949
4.2.2.2 Afschrijving inventaris en app.	929	970	987
<u>Afschrijvingen</u>	<u>1.897</u>	<u>2.005</u>	<u>1.936</u>

	<u>werkelijk 2016</u>	<u>begroot 2016</u>	<u>werkelijk 2015</u>
4.3 Huisvestingslasten			
4.3.1 Huur	617	670	448
4.3.2 Verzekeringen	43	43	40
4.3.3 Onderhoud	819	659	717
4.3.4 Energie en water	459	508	362
4.3.5 Schoonmaakkosten	424	457	433
4.3.6 Heffingen	153	135	135
4.3.8 Overige	173	142	128
<u>Huisvestingslasten</u>	<u>2.688</u>	<u>2.614</u>	<u>2.263</u>

De afschrijvingskosten van de gebouwen zijn opgenomen onder post 4.2.2.1. De rentelasten in verband met de financiering van de huisvesting zijn opgenomen onder post 5.5.

4.4 Overige lasten			
4.4.1 <u>Administratie- en beheerslasten</u>			
4.4.1.1 Administratie	389	427	387
4.4.1.2 Dienstreizen	263	321	293
4.4.1.3 Controle jaarrekening en externe advieskosten	584	546	395
4.4.1.4 PR activiteiten	650	635	662
4.4.1.5 Representatiekosten	66	41	79
4.4.1.6 Overige administratie- en beheerslasten	255	282	233
	<u>2.207</u>	<u>2.252</u>	<u>2.049</u>

Uitsplitsing Accountantslasten 2016:

4.4.1.3.1 Honorarium onderzoek jaarrekening	108	60
4.4.1.3.2 Honorarium andere controleopdrachten	5	2
4.4.1.3.3 Honorarium fiscale adviezen	4	5
4.4.1.3.4 Honorarium andere niet controle diensten	9	8
<u>Accountantslasten</u>	126	75

	<u>werkelijk 2016</u>	<u>begroot 2016</u>	<u>werkelijk 2015</u>
4.4.2 <u>Inventaris, apparatuur en leermiddelen</u>			
4.4.2.1 Mediatheek	77	97	54
4.4.2.2 Faciliteiten	229	211	218
4.4.2.3 Leer en hulpmiddelen	504	603	381
4.4.2.4 Studentvoorzieningen	25	18	17
4.4.2.5 Onderhoud inventaris en apparatuur	146	286	184
4.4.2.6 Kosten licenties informatica en leasing computers	564	451	487
	<u>1.545</u>	<u>1.666</u>	<u>1.341</u>

In de voorgaande jaren zijn de licentiekosten opgenomen onder de categorie 4.4.2.5. In 2016 hebben we deze kosten onder gebracht onder de juiste categorie 4.4.2.6. Hierdoor zijn de vergelijkende cijfers van 2015 ook aangepast.

4.4.3 <u>Dotatie overige voorzieningen</u>			
4.4.3.1 Dotatie voorziening debiteuren	-6	29	35
	<u>-6</u>	<u>29</u>	<u>35</u>
4.4.4 <u>Overige lasten</u>			
4.4.4.1 Internationalisering	36	125	36
4.4.4.2 Projectkosten	3.741	1.078	1.853
4.4.4.3 Overige kosten	184	148	81
	<u>3.961</u>	<u>1.351</u>	<u>1.970</u>

Post 4.4.4.2 betreffen de niet personele projectkosten van Hogeschool Has Hogeschool en HAS Kennis Transfer & Bedrijfsopleidingen. Hierin is onder andere opgenomen de kosten inzake praktijkleren box 1. Daarnaast zijn in deze categorie de betalingen aan onze partners in de Centre of Expertise projecten opgenomen waarvan de HAS penvoerder is. Deze betalingen zijn in de begroting niet opgenomen.

Analyse van het resultaat

	Werkelijk 2016	Begroot 2016	Verschil	Begroot 2017
--	----------------	--------------	----------	--------------

3. BATEN

3.1 Rijksbijdragen EZ	28.656	28.607	-49	26.894
------------------------------	---------------	---------------	------------	---------------

In 2016 heeft de HAS een bijgestelde/lagere rijksbijdragen ontvangen. Dit omdat de studentaantallen in geheel HBO land zijn gedaald. Bij de HAS zijn de studentaantallen echter gestegen vandaar dat de HAS bezwaar heeft aangetekend tegen dit besluit.

Naast deze lagere rijksbijdragen zijn er meer inkomsten aan overige bijdragen ontvangen vanuit het Ministerie van EZ. Echter staan tegenover deze extra inkomsten directe kosten waaronder de betalingen aan partnerinstellingen en kosten voor externe expertise. Deze kosten zijn rechtstreeks ten laste van de projecten gebracht zie post 4.4.4.2 onder de lasten.

3.2 Overige overheidsbijdragen	2.196	2.453	257	2.082
---------------------------------------	--------------	--------------	------------	--------------

De overige overheidsbijdragen betreffen de bijdragen vanuit provincie Limburg en Regio Venlo voor onze vestiging aldaar. De werkelijke ontvangst is lager dan begroot en dit heeft de volgende redenen:

- 1. Een kleine herziening van de jaren 2013 tot en met 2015;*
- 2. Lagere kosten, voornamelijk door lagere kosten voor Leer- en hulpmiddelen t.o.v. de begroting;*
- 3. Een hogere Rijksbijdragen dan waar in de begroting vanuit is gegaan.*

3.3 Collegegelden	5.874	5.784	-90	6.614
--------------------------	--------------	--------------	------------	--------------

3.4 Baten werken in opdr. van derden	4.235	5.300	1.065	6.440
---	--------------	--------------	--------------	--------------

Deze post is lager dan begroot. Dit wordt veroorzaakt voor tegenvallende resultaten in de projecten ten op zichten van de begroting.

3.5 Overige baten	1.113	269	-844	222
--------------------------	--------------	------------	-------------	------------

In 2016 is er een nieuw Meerjarenonderhoudsplan opgesteld waarin ook het Fit For Use plan is opgenomen. Op basis van dit nieuwe plan is de onderhoudsvoorziening voor een groot gedeelte vrijgevallen. Deze vrijval is opgenomen onder de categorie overige baten.

7 Bijzonder baten	343	0	-343	0
--------------------------	------------	----------	-------------	----------

In 2011 is een deel van het gebouw aangekocht. Dit is volledig ondergebracht onder categorie gebouwen terwijl er ook een deel grond is. In 2016 hebben we dit aangepast en hebben we een correctie uitgevoerd waardoor In verband met een verschuiving van een deel van de gebouwen naar de terreinen is bij de post bijzondere baten de correctie van de afschrijving van 2011 tot en met 2015 opgenomen.

Totaal baten	42.417	42.413	-4	42.252
---------------------	---------------	---------------	-----------	---------------

	Werkelijk 2016	Begroot 2016	Verschil	Begroot 2017
4. <u>Lasten</u>				
4.1 Personele lasten	31.220	31.847	627	33.150
<i>De Personele kosten zijn lager dan begroot door onder andere de hoge uitkering voor zwangerschapsverlof terwijl deze niet altijd extern zijn opgevangen. Daarnaast zijn er ook een aantal vacatures die wel begroot waren niet ingevuld.</i>				
4.2 Afschrijvingen	1.897	2.005	108	2.032
<i>De afschrijvingen zijn lager dan begroot als gevolg van het feit dat het Fit For Use project nog niet volledig is afgerond in 2016. Hier was in de begroting al wel rekening mee gehouden. Het Fit For Use project wordt nu begin 2017 opgeleverd.</i>				
4.3 Huisvesting	2.688	2.614	-74	2.625
4.4 Overige lasten	7.707	5.298	-2.409	4.926
<i>De overige lasten zijn hoger dan begroot wat voornamelijk wordt veroorzaakt door de betalingen aan onze partners van de Centre of Expertise projecten waar wij penvoerder voor zijn. Deze betalingen zijn niet opgenomen in de begroting.</i>				
5 Financiële baten en lasten	306	337	31	399
Totaal lasten	43.818	42.101	-1.717	43.132
Resultaat uit gewone bedrijfsvoering	-1.401	312	1.713	-880

Overzicht verbonden partijen 2016

Beslissende zeggenschap

Naam	: HAS KennisTransfer & Bedrijfsopleidingen
Juridische vorm	: Stichting
Statutaire zetel	: 's-Hertogenbosch
Code activiteit	: 1 + 2 + 4
Eigen vermogen per 31-12-'16	: -/- € 1.124.300
Resultaat 2016	: -/- € 690.826
Omzet 2016	: € 4.990.505
Consolidatie	: Ja

Stichting HAS KennisTransfer & Bedrijfsopleidingen verzorgt opleidingen, trainingen, toepassingsgericht onderzoek en advies. HAS Kennis Transfer & Bedrijfsopleidingen maakt daarbij gebruik van faciliteiten en personele capaciteit van de HAS Hogeschool. De daarmee samenhangende kosten worden onderling verrekend tegen kostprijs. Er is geen formele aansprakelijkheidsstelling overeengekomen.

Overige verbonden partijen

Naam	: Stichting Ontwikkeling HAS Ecosysteem
Juridische vorm	: Stichting
Statutaire zetel	: 's-Hertogenbosch
Code activiteit	: 4

Specificatie code activiteit:

1. Contractonderwijs
2. Contractonderzoek
3. Onroerende zaken
4. Overig

Bijlage 1: FSR overzicht 2016

projectnr	naam subsidie	penvoer der	kenmerk beschikking	datum	project budget	bedrag toewijzing	looptijd begin	looptijd einde	stand 01-01- 2016	jaar mutaties	stand 31-12- 2016	voorschot	status
5524	CoE Food	HAS	1300015396	29-10-2013	€ 8.000.000	€ 4.000.000	1-9-2013	31-12-2018	€ 962.232	€ 1.443.343	€ 2.405.575	€ 3.064.419	onderhanden
5432	CoE Center for Biobased Economy	WUR	1400006644	15-10-2010			1-5-2011	31-12-2017	€ 1.666.554	€ 541.127	€ 2.207.681	€ 925.200	onderhanden
5610	CoE Agrodier	VHL	1300015397	25-10-2013			1-9-2013	31-12-2018	€ 429.048	€ 461.884	€ 890.933	€ 261.637	onderhanden
5513	CoE Greenports 2012-2017	HAS	13000006669	24-10-2013	€ 10.000.000	€ 5.000.000	1-10-2012	31-12-2018	€ 1.206.983	€ 1.077.596	€ 2.284.579	€ 3.437.253	onderhanden
5585	CoE Open teelten	AERES	1300017038	23-4-2014			1-6-2013	31-12-2019	€ 256.549	€ 489.056	€ 745.606	€ 173.145	onderhanden
5357	Lectoraat AgroFoodMarketing	HAS	4850005524074	14-12-2010	€ 612.640	€ 480.000	1-1-2011	31-12-2016	€ 558.248	€ -13.674	€ 544.574		gereed
5436	Lectoraat 'Duurzame Veehouderijketens'	HAS	4850007790495	16-12-2011	€ 589.800	€ 471.840	1-1-2012	31-12-2016	€ 596.401	€ -39.264	€ 557.138		gereed
5459	KIGO 2012 verduurzaming veehouderij	HAS	2012/03-019	31-5-2012	€ 153.965	€ 100.323	15-11-2012	1-1-2016	€ 113.919	€ -	€ 113.919		gereed
5476	Growing Lab (box 3)	HAS	4470009749499	1-8-2012	€ 2.444.080	€ 708.064	1-7-2013	1-1-2016	€ 2.132.723	€ -	€ 2.132.723		gereed
5497	"Digitale inkijk op boerderijbedrijven"	HAS	1300012828	29-11-2012	€ 136.730	€ 81.615	1-1-2013	31-12-2016	€ 91.387	€ 15.768	€ 107.155		gereed
5499	Lectoraat Groene gezondheid	HAS	4850010779336	31-12-2012	€ 602.600	€ 480.000	1-1-2013	30-11-2017	€ 165.461	€ 85.936	€ 251.397	€ 120.000	onderhanden
5586	Aanvulling digitale inkijk bij boerenbedrijven	HAS	1300016074	20-2-2013	€ 97.945	€ 58.767	1-1-2014	31-12-2016	€ 35.409	€ 40.535	€ 75.944	€ -	gereed
5671	Lectoraat Biomimicry	HAS	1300019790	23-3-2015	€ 500.000	€ 400.000	1-9-2015	31-8-2019	€ 27.134	€ 60.772	€ 87.906	€ 100.000	eindafrekening
5672	Lectoraat Nieuwe business modellen	HAS	GPL14004	14-12-2014	€ 500.000	€ 400.000	1-6-2015	31-5-2019	€ 35.816	€ 96.473	€ 132.289	€ 157.500	onderhanden
5780	Lectoraat Bijengezondheid (VHL)	VHL	1300019785	23-3-2015			1-6-2015	30-5-2018	€ 5.578	€ 11.758	€ 17.336	€ -	onderhanden
5820	Pancks	HAS	SVB / TOFF.HBO01.049	1-9-2016	€ 42.995	€ 38.835	1-9-2016	28-2-2017	€ -	€ 13.222	€ 13.222	€ 38.835	onderhanden
Totaal						€ 12.219.444			€ 8.283.442	€ 4.284.533	€ 12.567.975	€ 8.277.989	

Toelichting FSR overzicht 2016

Algemeen

In deze verantwoording zijn alleen de subsidies opgenomen waarbij in de subsidievoorwaarden is vereist dat verantwoording door middel van de FSR plaatsvindt.

FSR-Projecten

Alle projecten waarbij in de overeenkomst is vermeld dat de verantwoording moet plaatsvinden in de FSR tabel zijn bovenstaand opgenomen.

Dit betreffen de projecten waarvan HAS Hogeschool penvoerder is, of projecten waarvan de verantwoording moet plaatsvinden in de FSR tabel waarin HAS Hogeschool participeert. De instelling die als penvoerder optreedt staat dan vermeld.

Meerdere subsidieontvangers binnen één project

Bij projecten waarvan HAS Hogeschool penvoerder is, zijn de aan partnerinstellingen betaalde voorschotten in mindering gebracht op de ontvangen voorschotten in de kolom "voorschot". Daar waar een andere instelling penvoerder is, is het van deze partner ontvangen voorschot opgenomen in de kolom "voorschot".

Projecten met derden waarbij HAS penvoerder, dan wel uitvoerder is, wordt de totaalverantwoording buiten de FSR-tabel gehouden. Elke deelnemer in het project draagt zorg voor opname van zijn/haar eigen deel in de FSR-tabel. In dat geval zijn in de FSR tabel uitsluitend de eigen bestedingen van het deel wat is toegerekend aan HAS verantwoord.

Grondslag van kostentoerekening

De FSR verantwoording richt zich enkel op de eigen bestedingen van HAS Hogeschool. De gehanteerde kostengrondslagen zijn in overeenstemming met de daaraan ten grondslag liggende subsidieregelingen.

De in de projectkosten verantwoorde personele kosten zijn berekend op basis van gerealiseerde uren die zijn ontleend aan de interne uren registratie (URS).

Project 5671 Lectoraat Biomimicry is op 14-11-2016 stopgezet, waarbij de aanvraag tot vaststelling van de subsidie is ingediend bij RVO.

De oorspronkelijke einddatum was 31-08-2019.

Bijlage 2: Model G

code	omschrijving	kenmerk	datum	bedrag toewijzing	Ontvangen per 01-01-2016	Lasten per 1-1- 2016	waarvan uitbetaling aan partners	Stand per 1-1- 2016	ontvangen in 2016	waarvan interne bijdragen en bijdr. derden	lasten in 2016	waarvan uitbetaling aan partners	Stand per 31-12- 2016	waarvan uitbetaling aan partners	status	proj soort
5524	CoE Food	1300015396	29-10-2013	€ 4.000.000,00	€ 3.175.618,19	€ 1.190.723,33	€ 228.491,25	€ 1.984.894,86	€ 1.830.370,60	€ 830.370,60	€ 1.950.432,75	€ 507.089,67	€ 1.864.832,71	€ 735.580,92	in uitvoering	G2B
5432	CoE Center for Biobased Economy	1400006644	15-10-2010		€ 1.444.122,80	€ 1.666.554,41		€ -222.431,61	€ 650.062,04	€ 350.062,04	€ 541.126,66	€ -	€ -113.496,23		in uitvoering	G2B
5610	CoE Agrodier	1300015397	25-10-2013		€ 268.846,24	€ 429.048,20		€ -160.201,96	€ 515.742,25	€ 290.952,71	€ 461.884,43	€ -	€ -106.344,14		in uitvoering	G2B
5513	CoE Greenports 2012-2017	13000006669	24-10-2013	€ 5.000.000,00	€ 4.013.139,98	€ 1.561.256,51	€ 354.273,46	€ 2.451.883,47	€ 1.523.782,95	€ 477.310,66	€ 1.760.169,95	€ 682.573,88	€ 2.215.496,47	€ 1.036.847,34	in uitvoering	G2B
5585	CoE Open teelten	1300017038	23-4-2014		€ 135.178,34	€ 256.549,35		€ -121.371,01	€ 425.917,99	€ 257.311,12	€ 489.056,15	€ -	€ -184.509,17		in uitvoering	G2B
5357	Lectoraat AgroFoodMarketing	4850005524074	1-1-2011	€ 612.640,00	€ 544.403,64	€ 558.247,74		€ -13.844,10	€ -	€ -	€ -13.673,50	€ -	€ -170,60		afgehandeld	G2A
5436	Veehouderijketens'	4850007790495	1-1-2012	€ 589.800,00	€ 353.880,00	€ 596.401,35		€ -242.521,35	€ 172.382,11	€ 54.422,11	€ -39.263,50	€ -	€ -30.875,74		afgehandeld	G2A
5459	KIGO 2012 verduurzaming veehouderij	2012/03-019	15-11-2012	€ 153.965,00	€ 77.360,89	€ 113.918,66		€ -36.557,77	€ 36.557,80	€ -	€ -	€ -	€ 0,03		afgehandeld	G2A
5476	Growing Lab (box 3)	4470009749499	1-7-2013	€ 885.080,00	€ 1.566.088,88	€ 2.132.722,88		€ -566.634,00	€ 566.634,00	€ 183,00	€ -	€ -	€ -		afgehandeld	G2A
5497	"Digitale inkijk op boerderijbedrijven"	1300012828	1-1-2013	€ 143.030,00	€ 75.589,68	€ 91.386,64		€ -15.796,96	€ 31.564,94	€ 29.431,75	€ 15.768,05	€ -	€ -0,07		afgehandeld	G2A
5499	Lectoraat Groene gezondheid	4850010779336	1-1-2013	€ 602.600,00	€ 120.000,00	€ 165.461,10		€ -45.461,10	€ 51.095,98	€ 51.095,98	€ 85.935,77	€ -	€ -80.300,89		in uitvoering	G2A
5586	boerenbedrijven	1300016074	1-1-2014	€ -	€ -	€ 35.408,70		€ -35.408,70	€ 75.944,19	€ 27.778,60	€ 40.535,49	€ -	€ -		afgehandeld	G2B
5671	Lectoraat Biomimicry	15019870	1-9-2015	€ 500.000,00	€ 100.000,00	€ 27.133,82		€ 72.866,18	€ 6.853,12	€ 6.853,12	€ 60.771,77	€ -	€ 18.947,53		in uitvoering	G2B
5672	Lectoraat Nieuwe business modellen	GPL14004	1-6-2015	€ 500.000,00	€ 68.000,00	€ 35.816,00		€ 32.184,00	€ 119.158,05	€ 29.158,05	€ 96.472,73	€ -	€ 54.869,32		in uitvoering	G2A
5780	Lectoraat Bijengezondheid (VHL)	1300019785	1-6-2015		€ -	€ 5.578,00		€ -5.578,00	€ 19.153,39	€ 19.153,39	€ 11.758,39	€ -	€ 1.817,00		in uitvoering	G2B
5820	Pancks	SVB / TOFF.HBO01.049	1-9-2016	€ 42.995,00	€ -	€ -		€ -	€ 38.835,00	€ -	€ 13.221,64	€ -	€ 25.613,36		in uitvoering	G2B
5658	HIP Fresh Academy Vietnam	TF1405N58YU	1-3-2015	€ 573.152,00	€ 124.960,00	€ 104.178,47		€ 20.781,53	€ 184.054,02	€ 34.102,02	€ 181.509,30	€ -	€ 23.326,25		in uitvoering	G2B
5623	Impuls 2014 Praktijkieren	563401-4	18-12-2014	€ 826.126,00	€ 826.126,00	€ 826.126,00		€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -		afgehandeld	G1
5523	Impuls 2013 Primaire opleidingen	483233-5	18-12-2013	€ 329.783,00	€ 329.783,00	€ 329.783,00		€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -		afgehandeld	G1
5624	Impuls 2014 Primaire opleidingen	563401-4	18-12-2014	€ 317.802,00	€ 317.802,00	€ 271.096,12		€ 46.705,88	€ -	€ -	€ 129.857,84	€ -	€ -83.151,96		in uitvoering	G1
5752	Impuls primaire opleidingen 2015	646880-4	18-12-2015	€ 301.839,00	€ 301.839,00	€ -		€ 301.839,00	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 301.839,00		in uitvoering	G1
5625	Impuls 2014 Algemeen	563401-4	18-12-2014	€ 1.387.936,00	€ 1.350.500,49	€ 1.350.450,49		€ 50,00	€ -	€ -	€ 50,00	€ -	€ -		afgehandeld	G1
5750	Impuls algemeen 2015	646880-4	18-12-2015	€ 2.135.057,00	€ 2.167.195,00	€ 1.777.149,25		€ 390.045,75	€ 33.673,54	€ 19.908,54	€ 650.044,67	€ -	€ -226.325,38		afgehandeld	G1
5751	Impuls praktijkieren 2015	646880-4	18-12-2015	€ 884.543,00	€ 884.543,00	€ 538.145,41		€ 346.397,59	€ -	€ -	€ 350.200,89	€ -	€ -3.803,30		afgehandeld	G1
					€ 18.244.977,13	€ 14.063.135,43	€ 582.764,71	€ 4.181.841,70	€ 6.281.781,97	€ 2.478.093,69	€ 6.785.859,48	€ 1.189.663,55	€ 3.677.764,19	€ 1.772.428,26		

De middelen Impuls primaire opleidingen worden ingezet voor voorzieningen ter vervanging van het gebruik van praktijkscholen.

Bijlage 3: Bezoldiging bestuurders en toezichthouders

Tabel: Bezoldiging van bestuurders en toezichthouders

In 2016 valt de HAS Hogeschool in Klasse D met 11 complexiteitspunten. Hierdoor is het bezoldigingsmaximum per bestuurder met een fulltime dienstverband € 140.000 per jaar.

Leidinggevende topfunctionarissen:

Bedragen x € 1	D.J. Pouwels	F.M. Praasterink	J.C.A.M. Denissen	L. Chermin
Functie (s)	Voorzitter College van Bestuur	Lid College van Bestuur	Lid College van Bestuur	Lid College van Bestuur
Duur dienstverband in 2016	1-1 / 31-12	1-1 / 31-03	1-1 - 31-12	1-6 / 31-12
Omvang dienstverband (in fte)	1,0	1,0	1,0	1,0
Gewezen topfunctionaris	Nee	Nee	Nee	Nee
Echte dienstbetrekking	Ja	Ja	Ja	Ja
Individueel WNT-maximum	178.000*	44.500*	178.000*	81.667
Bezoldiging				
Beloning	138.689	35.361	128.100	58.425
Belastbare onkostenvergoeding	3.000	750	3.000	0
Beloning betaalbaar op termijn	15.148	3.597	14.854	8.450
Subtotaal	156.837	39.708	145.954	66.875
-/- Onverschuldigd betaald bedrag	0	0	0	0
Totaal bezoldiging	156.837	39.708	145.954	66.875
Gegevens 2015				
Duur dienstverband	1/1 – 31/12	1/1 – 31/12	1/1 – 31/12	Nvt
Omvang dienstverband	1,0	1,0	1,0	Nvt
Bezoldiging 2015				
Beloning	138.689	128.100	128.100	0
Belastbare onkostenvergoeding	3.000	3.000	3.000	0
Beloning betaalbaar op termijn	15.894	15.540	15.540	0
Totaal bezoldiging 2015	157.583	146.640	146.640	0
Individueel WNT maximum 2015	178.000	178.000	178.000	0

* Op deze bestuurders is het overgangsrecht bij afspraken voor de inwerkingtreding van de verlaagde sectorale maxima 2016 van toepassing. Er vindt een afbouwregeling plaats overeenkomstig de Wet Normering Topinkomens.

Toezichthoudende topfunctionarissen:

Bedragen x € 1	J.A.M. Huijbers	A.M. v Doornma- len	J.M.M. Polman	A.A.M. Gunne- wijk-Veer	E.M.M. den bra- bander-vd Berg	E.M. Meijer	L.A.L. Faassen
Functie	Voorzitter	Vice-Voor- zitter	Lid	Lid	Lid	Lid	Lid
Duur dienst- verband	1-1 / 31-12	1-1 / 31-12	1-1 / 31-12	1-1 / 31-12	1-1 / 31-12	1/1 – 31/12	1/1 – 31-12
Individueel WNT max	21.000	14.000	14.000	14.000	14.000	14.000	14.000
Bezoldiging							
Beloning	12.000	9.000	6.000	6.000	6.000	6.000	6.000
Belastbare onkosten- vergoeding	0	0	0	0	0	0	0
Beloning be- taalbaar op termijn	0	0	0	0	0	0	0
Subtotaal	12.000	9.000	6.000	6.000	6.000	6.000	6.000
-/- Onver- schuldigd betaald be- drag	0	0	0	0	0	0	0
Totaal be- zoldiging	12.000	9.000	6.000	6.000	6.000	6.000	6.000
Gegevens 2015							
Duur dienstver- band	1/1 – 31/12	1/1 – 31-12	1/1 – 31-12	1/1 – 31/12	1/1 – 31/12	1/1 – 31/12	1/7 – 31/12
Bezoldiging 2015	12.000	9.000	6.000	6.000	6.000	6.000	3.000

De opgenomen bedragen beloning toezichthouders (I), op interimbasis zijn exclusief 21% BTW.

Enkelvoudig balans HAS Hogeschool per 31 december 2016

Bedragen x € 1.000, balans na resultaatbestemming

		31-12-2016	31-12-2015
1.	Activa		
	<u>Vaste Activa</u>		
1.2	Materiële vaste activa		
1.2.1.1	Gebouwen	17.690	18.394
1.2.1.2.	Terreinen	3.434	1.147
1.2.1.3	Inventaris en apparatuur	4.669	4.645
		25.793	24.186
1.3	Financiële vaste activa		
1.3.2	Deelneming BPOC	0	75
1.3.6.	Effecten	0	0
1.3.6	Deelnemingen HAS Kennis Transfer	0	0
		0	75
	Totaal vaste activa	25.793	24.261
	 Vlottende activa		
1.5	Vorderingen		
1.5.1	Debiteuren	393	935
1.5.2	Vorderingen EZ	0	0
1.5.3	Groepsmaatschappij	1.201	274
1.5.5	Collegegelden	1.824	1.561
1.5.7	Overige vorderingen	326	359
1.5.8	Overlopende activa	3.085	2.926
1.5.10	AF: voorziening dubieuze debiteuren	-1.124	-433
		5.705	5.622
1.7	Liquide middelen		
1.7.1	Kasmiddelen	0	1
1.7.2	Tegoeden op bank- en girorekeningen	0	3.133
		0	3.134
	Totaal vlottende activa	5.705	8.756
	Totaal Activa	31.498	33.017

		31-12-2016	31-12-2015
2.	Passiva		
2.1	Eigen vermogen	8.139	9.540
2.2	Voorzieningen		
2.2.1	Personeelsvoorzieningen	864	962
2.2.3	Overige voorzieningen	400	977
		1.264	1.939
2.3	Langlopende schulden		
2.3.3	Kredietinstellingen	8.565	9.293
		8.565	9.293
2.4	Kortlopende schulden		
2.4.1	Kredietinstellingen	1.114	612
2.4.2	Vooruitontvangen termijnen OHW	0	0
2.4.3	Crediteuren	1.216	1.365
2.4.5	Rekening courant Ondernemingslift +	0	0
2.4.7	Belastingen en premies sociale verzekeringen	4	-18
2.4.8	Schulden terzake pensioenen	303	299
2.4.9	Overige kortlopende schulden	1.264	714
2.4.10	Overlopende passiva:		
2.4.10.1	Vooruitontvangen collegegelden	4.492	3.951
2.4.10.2	Vooruitontvangen subsidies EZ	4.140	4.110
2.4.10.3	Vooruitontvangen overige projectsubsidies/bijdragen	0	0
2.4.10.4	Vakantiegeld	992	896
2.4.10.5	Overige overlopende passiva	5	316
	Overlopende passiva	9.629	9.273
	Totaal kortlopende schulden	13.530	12.245
	Totaal Passiva	31.498	33.017

Enkelvoudige staat van baten en lasten HAS Hogeschool 2016

(Bedragen x € 1.000)

3.	<u>BATEN</u>	Werkelijk 2016	Begroot 2016	Werkelijk 2015
3.1	Rijksbijdragen EZ	28.656	27.407	27.063
3.2	Overige overheidsbijdragen en subsidies	2.196	2.453	1.936
3.3	Collegegelden	5.874	5.784	5.325
3.4	Baten werken in opdracht van derden	661	700	622
3.5	Overige baten	3.242	2.876	2.085
7.	Bijzondere baten	343	0	0
		40.972	39.220	37.031
4.	<u>LASTEN</u>			
4.1	Personele lasten	29.115	29.533	27.038
4.2	Afschrijvingen	1.888	1.985	1.932
4.3	Huisvestingslasten	2.676	2.614	2.252
4.4	Overige lasten	7.697	4.465	5.360
5.	Financiële baten en lasten	306	337	246
		41.682	38.934	36.828
	Resultaat uit gewone bedrijfsvoering	-710	286	203
	Resultaat	-710	286	203

OVERIGE GEGEVENS

Voorstel tot bestemming van het resultaat

(Bedragen x € 1.000)

Totaal geconsolideerde resultaat boekjaar 2016 **-/- € 1.400.913**

Dit resultaat is als volgt opgebouwd:

Resultaat HAS Hogeschool: **-/- € 710.087**

Resultaat HAS KennisTransfer & Bedrijfsopleidingen: **-/- € 690.826**

Voorstel tot bestemming:

1. Het resultaat van HAS KennisTransfer & Bedrijfsopleidingen komt ten laste van het private eigen vermogen **-/- € 690.826**
2. Het restant van het resultaat wordt ten gunste gebracht van de algemene reserve **-/- € 710.087**

Totaal resultaat 2016 **-/- € 1.400.913**

Bovenstaand voorstel is reeds verwerkt in de jaarrekening.

Gebeurtenissen na balansdatum

Bezwaar Rijksbijdragen EZ

De Rijksbijdragen van de HAS is in 2016 gekort door het Ministerie doordat de studentaantallen in geheel HBO land zijn gedaald. De studentaantallen van de HAS zijn echter gestegen. Daarom heeft de HAS in 2016 bezwaar aangetekend.

In 2017 heeft de HAS te horen gekregen dat dit bezwaar is afgewezen. In maart 2017 is de HAS Hogeschool gezamenlijk met de andere drie groende Hogescholen in beroep gegaan tegen de korting die is gekregen op de Rijksbijdragen en ook tegen de evenredige korting op de overige rijksbijdragen in vergelijking met OCW .

Goedkeuring door bestuur en raad van toezicht

Het College van Bestuur van Stichting HAS Hogeschool heeft de jaarrekening 2016 vastgesteld in de vergadering van 26 juni 2017.

Drs. D.J. Pouwels

De Raad van Toezicht van de Stichting HAS Hogeschool heeft de jaarrekening 2017 goedgekeurd in de vergadering van 26 juni 2017.

J.A.M. Huijbers

Voorzitter Raad van Toezicht

CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

Aan: College van Bestuur en Raad van Toezicht van de HAS Hogeschool

A. Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2016

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2016 van HAS Hogeschool te 's-Hertogenbosch gecontroleerd.

Naar ons oordeel:

- geeft de in het jaarverslag, op pagina 7 tot en met pagina 49, opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van HAS Hogeschool op 31 december 2016 en van het resultaat over 2016 in overeenstemming met de Regeling jaarverslaggeving onderwijs;
- zijn de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties over 2016 in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand gekomen in overeenstemming met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen, zoals opgenomen in paragraaf 2.3.1 Referentiekader van het Onderwijsaccountantsprotocol OCW/EZ 2016.

De jaarrekening bestaat uit:

1. de geconsolideerde en enkelvoudige balans per 31 december 2016;
2. de geconsolideerde en enkelvoudige staat van baten en lasten over 2016; en
3. de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden en het Onderwijsaccountantsprotocol OCW/EZ 2016 vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van HAS Hogeschool, zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

B. Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- het bestuursverslag;
- de overige gegevens.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van de Regeling jaarverslaggeving onderwijs en paragraaf 2.2.3 Bestuursverslag van het Onderwijsaccountantsprotocol OCW/EZ 2016 is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in de Regeling jaarverslaggeving onderwijs, paragraaf 2.2.3 Bestuursverslag van het Onderwijsaccountantsprotocol OCW/EZ 2016 en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het bestuursverslag en de overige gegevens in overeenstemming met de Regeling jaarverslaggeving onderwijs en de overige OCW wet- en regelgeving.

C. Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur en de Raad van Toezicht voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening, in overeenstemming met de Regeling jaarverslaggeving onderwijs.

Het bestuur is ook verantwoordelijk voor het rechtmatig tot stand komen van de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties, in overeenstemming met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen.

In dit kader is het bestuur tevens verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening en de naleving van die relevante wet- en regelgeving mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de onderwijsinstelling in staat is om haar activiteiten in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemde verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de onderwijsinstelling te liquideren of de activiteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de onderwijsinstelling haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten toelichten in de jaarrekening.

De Raad van Toezicht is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de onderwijsinstelling.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht, dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fouten of fraude en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Een meer gedetailleerde beschrijving van onze verantwoordelijkheden is opgenomen in de bijlage bij onze controleverklaring.

Tilburg, 1 juni 2017

ABAB Accountants B.V.

Was getekend

A.G.M. van Beijsterveld RA

Bijlage bij de controleverklaring:

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, het Onderwijsaccountantsprotocol OCW/EZ 2016, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, dan wel het niet rechtmatig tot stand komen van baten en lasten alsmede de balansmutaties, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de onderwijsinstelling;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving, de gebruikte financiële rechtmatigheidscriteria en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de onderwijsinstelling haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een instelling haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen en of de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand zijn gekomen.

Wij communiceren met de Raad van Toezicht onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.